

segítség is hozzájárulhat további fejlődésükhöz. A pályázók megkapták a szekcióvezetőjük bírálatait. Intézményükben ezt is megvitatták, s aztán — e bíráló, a bírálók javaslatait figyelembe véve — felkészültek a bemutatásra és a tanulmány megvédésére. E munka közben sokszor szinte egészen új, minőségileg magasabb rendű dolgozat kerekedett ki. Sok örömet adott a pedagógusjelöltek jó előadókészsége, a vitázók lényeglátása, bátorsága, elvi-elméleti megalapozottsága. Csak gyönyörködni lehetett a szemléltetésben való ügyességükben, találékonyságukban, sőt áldozatkészségükben.

Nincs nagyobb öröm, mint látni: milyenek lesznek a holnap népművelői, a honismeret utánunk következő munkásai. Lehet rájuk építeni, de az építésbe tudatos munkát kell fektetni, hogy — *Szántó Kovács János* hasonlatával élve — a földbe dugott dióból az utódoknak: fiainknak, unokáinknak gazdagon termő, még terebélyesebb fa nőjön a magasba.

Dr. Novák József

Pusztaszeri körkép

(Egy pályázat alkalmából)

1970. április 15-i keltezésű *Erdei Ferenc*nek az a javaslata, amelynek alapján a Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága *Pusztaszeri Emlékbizottságot* hozott létre a történelmi emlékhely kialakításának, rendezésének céljából. Az akkor megalakult bizottság érdemi munkát végzett, s *Erdei Ferenc* javaslatainak egy részét megvalósította.

Már 1970-ben elkezdődtek az ásátások, hogy tisztázzuk: van-e történelmi alapja a mondanak, amely Szer monostora körül kialakult. Az ásátásokat éveken át középiskolások közreműködésével végeztük, akik a nyári ifjúsági építőtáborok során több ezer köbméter földet mozgattak meg. A későbbiekben bekapcsolódott a munkába két szocialista brigád is, amelynek tagjai ugyancsak fizikai munkát végeztek, illetve közreműködtek az ásátásokhoz szükséges szerelő munkában.

Az emlékhelyről először Anonymus írt 1200 körül: „Azon a helyen a vezér és nemesei elrendezték az országnak minden szokástörvényét meg valamennyi jogát is... Azt a helyet, ahol mindezt elrendezték, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek nevezték el, azért mert ott ejtették meg a szerét az ország egész dolgának.”

A Pusztaszer név csak a török pusztítása óta ismeretes. Az elnéptelenedett vidék idegen kézre — a Pallavicini család birtokába — került, majd 1945. március 29-én lejátszódott Pusztaszeren a második honfoglalás, a földosztás első ünnepélyes aktsusa. Az ott álló emlékművön nemzetiszínű és vörös drapériákon hirdette a felirat: „*Megfogadjuk, hogy felszántjuk és bevetjük a magyar ugart.*”

Pusztaszer tehát népünk két nagy történelmi eseményének jelképe. Cikkünkben az Emlékpark kialakításának pillanatnyi állásáról számolunk be.

*

Május elejétől vehetők át a Pusztaszeri Nemzeti Emlékpark pályázati kiírásának feltételei és mellékletei. Bizonyára nemcsak a 80 000 Ft-os első díj, hanem a feladat érdekessége, összetettsége, szépsége is sarkalni fogja az építészeket. Nem adódik gyakran alkalom, hogy 40 holdnyi, arborétumszerűen kialakított történelmi emlékparkot tervezzenek.

Az *Erdei Ferenc* által elültetett gondolat lassan termővé érik. Már ma is gondozott, kulturált környezet fogadja a látogatót Ópusztaszeren. Sikertől megoldani az évek óta húzódozó kérdést: Sövényháza község, melynek csaknem központjában van a tervezett emlékpark, 1973. szeptemberétől kezdve felvette az Ópusztaszer nevet. Az országos főúton már az új névvel jelölik az irányjelző táblák. (Igaz ugyan, hogy az új Pusztaszer elnevezés még egy ideig félrevezeti a történelmi emlékhelyet kereső látogatókat.)

A pustaszeri templom romjai (Lakatos Irén felv.)

A pályázat kiírása sok apró részfeladat megoldását is kéri, a legfőbb látnivalók azonban nagy vonalakban már most is felvázolhatók. Az érkezőt a már meglévő hársfásor zöld alagútja vezeti a milleneumi emlékműhöz. A 14,5 m magas, a kor-stilusában készült emlékmű ellenpontjaként a felszabadulást és földosztást méltón reprezentáló, tömegében nem kisebb hatású emlékmű építészeti tervét várjuk. A képzőművészeti tervre külön pályázatot fognak kiírni. Valahol a milleneumi emlékmű és a kialakítandó romkert közelében kell helyet adni annak a hatalmas épületnek, amelyben *Feszty Árpád* „Honfoglalás” c. kórképét fogják bemutatni. Igaz, hogy a festmény — amely 120 m hosszú és 8 m magas — jelentős károkat szenvedett a II. világháború során, remény van rá azonban, hogy viszonylag rövid idő alatt sikerül helyreállítani. A hatalmas hengereket, amelyeken a felcsavart vásznat tárolják, a nyár közepén szállítják Budapestről Szegedre. Remélhetőleg ezzel együtt sikerül a már helyreállított 580 cm magas 8 m hosszú részletet a szegedi múzeumban bemutatnunk. A *Feszty*-kórképet őrző épületben kap majd helyet a honfoglalás emlékeit bemutató múzeum is.

Az új emlékműhöz kapcsolódik a megye legújabbkori történetét bemutató múzeum-épület. Terveink szerint itt tárjuk a közönség elé az 1945 óta elért fejlődésünk dokumentumait. Az épületben a kiállító terem mellett kisebb vetítőterem is lesz.

A védett területet jelenleg ritkás akácerdő szegélyezi. Itt mutatjuk majd be Csongrád megye népi építkezésének legjellemzőbb típusait. Sajátos együttesével, hombáraival látható lesz egy Szentés környéki tanya, egy tágas udvaron elhelyezkedő Szeged-könyéki paprikatermelő tanya, ezenkívül egy makói hagymásház, egy tanyasi kovácsműhely és egy szélmalom. A kis néprajzi, agrártörténeli múzeum-együttes éles kontrasztként válik el a korszerűbb mezőgazdaságot is bemutató újkortörténeli kiállítástól. Az arborétummá alakított ligetben bizonyos elképzelések szerint a magyarok vándorlásának útvonalán előforduló növényeket láthatjuk. Szerencsés helyzetben van a tervező, hiszen a védett területen belül különféle talajtípusok találhatók, a mocsártól a száraz homoktalajig.

Előzetes terveink szerint a védett területen kívül kapnak helyet az un. kiszolgáló létesítmények: a motel, az autóparkoló, a benzinkút, a kemping, az étterem stb. Ezenként több százezer látogatóra kell számítanunk, hiszen felméréseink szerint a mai állapot is több mint 20 000 érdeklődőt vonz, nem beszélve a szeptember 1-i ünnepség sokezres tömegéről.

Kétségtelen, hogy az ásátások rendkívüli vonzerőt jelentenek — csoportosan már most is látogathatók —, a munka jellege, illetve a balesetveszély azonban nem teszi lehetővé, hogy az ásátás befejezése előtt a kerítést teljesen felszámoljuk. Az 5 év óta felásott földből 8 m magas halmot emeltünk, melynek tetejéről szép kilátás nyílik az összefüggéseiben egyre inkább kirajzolódó romkertre, a Tisza-ártér hatalmas síkságára, a tavol kéklő galériai erdőre.

Az emlékpark kialakításához kétségkívül egyik legnagyobb lépés az ásátások megkezdése volt, s az 5 év során nyert eredmények nagyban hozzájárulnak az emlékhely történelmi hitelességének bizonyításához. A feltárások igazolják, hogy a legrégebbi templomot legalábbis a X—XI. század fordulóján építették; akkor, amikor a honfoglalás eseményeire még visszaemlékezhettek: néhány sírban megtaláltuk a pogánykori hajviselet nyomait. A legrégebb magyar emlék a honfoglalás korából származik, a templomtól néhány száz méterre ugyanis egy honfoglalás kori harcos sírjára bukkantunk, két farkocsába egy-egy aranykarikát fontak. A templomot végső pusztulásáig még hétszer építették át, s egyre gazdagabb faragványokkal díszítették. Sajnos e gazdagságnak csak halvány visszfényt tudjuk bemutatni, mert az egykori állapotra csak töredékek emlékeztetnek; az oszlopokból, kövekből meszet égettek a múlt században, s a templom és a kolostor romjaiból építették fel a ma is álló kastélyt és a majorság épületeit. A romkertben a három legjellemzőbb építési periódust mutatjuk be, illetve rekonstruáljuk az alapfalak helyét. A különböző színű téglá és kőburkolat egyértelműen rajzolja körül az egykori templomokat. Az épületeket sáncárok védte, melyet többször is felújítottak, ezt is egykori formájában fogjuk bemutatni. Szeretnénk, ha idén teljesen befejezhetnénk a feltáró munkát, ezért az ásátásokat már március elején megkezdjük. Jelenleg¹ az egykori kolostor helyén dolgozunk, ahol éppen egy hatalmas, 19 m hosszú és csaknem 8 m széles termet tárunk fel. Talán az egyik legrégebbi szakaszban épült.

A kolostor udvarának feltárása nyárra marad, bízunk benne, hogy az itt létesítendő ifjúsági tábor lakói az idén is jó munkát végeznek s sikerrel oldják meg a feladatot. Izgalommal várjuk, megtaláljuk-e az udvaron a kolostor kútját, hiszen a belekerült hulladék értékes támpontot nyújthat az épületek korának pontosabb megállapításához, de adatokat várunk az ott lakók mindennapi életének rekonstrukciójához is. A feltárással szinte egyidejűleg folynak a megóvási, helyreállítási munkálatok: szeretnénk, ha az őszön az ásátás egészét megnyithatnánk a nagyközönség előtt. Addig azonban még igen nagy munkát kell elvégeznünk.

A feltárások, a terv előkészítési és a terület előrendezési munkáiban igen sok társadalmi segítséget kaptunk; olajbányászok, erdészeti dolgozók, egyetemi hallgatók és középiskolások áldozták fel szabadidejüket az ügy érdekében. A tervpályázat szeptember közepéig bizonyára pontos alaprajzokat, épületterveket szolgáltat majd a létesítendő emlékparkhoz. Számítunk arra, hogy a végleges terv alapján a jövőben még több társadalmi támogatást kapunk történelmünk két kimagasló eseményének emléket állító Pusztaszeri Nemzeti Emlékpark méltó kialakításához.

Dr. Trogmayer Ottó

PÁLYÁZAT MEGISMÉTLÉS

A Népművelési Intézet a művelődési otthonok történetére kiírt pályázat eredményességétől indítatva

megismétli a forrásfeltárássra kiírt pályázatot a feldolgozással azonos határidővel (1975. február 28.)

A részletes kiírást lásd a Honismereti Híradó 1974. évi 2. számának 72—73. lapjain.